

**Ks. Tadeusz Fitych,
*Struktura i funkcjonowanie nuncjatury
Giovanniego Battisty Lancellottiego (1622-1627),*
Opole 2005, ss. 904**

Opracowywanie nuncjatur potrydenckich w nowożytnej Europie, jak i w Polsce nie wyszło poza fazę początkową. Do nielicznych prac, które podjęły powyższą tematykę w sposób nowoczesny i wszechstronny, należy rozprawa ks. Tadeusza Fitycha. Za wyborem papieskiej misji dyplomatycznej Giovanniego Battisty Lancellottiego (20 XI 1575 – 23 VII 1655), realizowanej w latach 1622-1627 na dworze Zygmunta III Wazy, przemawiało, według autora, pięć istotnych argumentów (s. 13-16). Nuncjatury zostały do 1623 r. w pełni zinstytucjonalizowane, mogły więc skutecznie wcielać refor-

my trydenckie i działania kontrreformacyjne. Okres 1550-1650 cieszył się największym zainteresowaniem wśród badaczy nuncjatur, co stwarza m.in. możliwość dla prac porównawczych. Był to znaczący okres dla dziejów Polski i Europy, a zarazem złoty okres papieskiej i polskiej dyplomacji. Również postać omawianego nuncjusza dominowała w korespondencji dwóch następujących po nim nuncjuszy.

Ks. T. Fitych wykorzystał akta przechowywane w zbiorach Archiwum i Biblioteki Watykańskiej oraz niemniej istotne dokumenty znajdujące się w archiwum rodzinnym Lancellottich na zamku Lauro w okolicach Noli i Caserty, na południe od Rzymu. Skorzystał także z akt znajdujących się w archiwach i bibliotekach włoskich, polskich, austriackich, niemieckich oraz szwedzkich. W nielicznych przypadkach wykorzystał również źródła wydane. Sam autor podjął się częściowej edycji akt nuncjatury G.B. Lancellottiego (za lata 1622-1623) w ramach serii *Acta Nuntiaturae Poloniae*.

Autor jasno sformułował problematykę pracy oraz metodę badań. Posłużył się tu metodą prozopograficzną oraz tradycyjnymi i najnowszymi metodami analizy dokumentów, a nawet analizą osobowości na podstawie pisma odręcznego, tj. ekspertyzą grafologiczną. Poprawna hermeneutyka wymagała odwołania się do kontekstu badanego okresu.

Celem pracy było zbadanie głównych elementów struktury nuncjatury z uwzględnieniem jako kategorii nadrzędnej działalności osoby samego nuncjusza zawężonej do etapu wstępnego jego misji. Autor postawił również w formie hipotezy pytania, czy nuncjusz realizował wprowadzanie w życie dekretów trydenckich, czy też działał dla zaspokojenia własnych celów (głównie promocji kardynalskiej) (s. 26). Przeprowadzając strukturalną i funkcjonalną analizę nuncjatury G.B. Lancellottiego, sprowadzono jej strukturę do czterech podstawowych kategorii powiązanych ze sobą. Zostały one zawarte w trzech rozdziałach.

W pierwszym rozdziale (s. 53-258) zostały omówione dwie spośród czterech kategorii. Pierwszą kategorią jest osoba nuncjusza G.B. Lancellottiego. Omówiono tutaj genezę i pozycję kościelno-społeczną jego rodu. Podjęto też analizę formacji intelektualnej Lancellottiego wykształconego na uniwersytecie w Perugii oraz w Padwie. Następnie przedstawiono przebieg jego kariery kościelnej: w Kurii Rzymskiej, w Państwie Kościelnym i w diecezji Nola, gdzie był biskupem (od 1615 r.). Omówione zostały także kryteria stawiane kandydatom na nuncjuszy oraz geneza nominacji Lancellottiego na ten urząd początkowo w Paryżu, a następnie w Warszawie. W tym samym rozdziale przedstawiono także drugą kategorię, czyli kompetencje nowo powołanego nuncjusza. Podstawą tych rozważań była analiza (zarówno pod względem treści, jak i budowy formularza, stylu i języka) listów uwierzytelniających, rekomendacyjnych i listu żelaznego. Następnie analizie poddano dokumenty, które dostarczają wiadomości na temat uprawnień podstawowych i dodatkowych nuncjusza. Wśród nich

znalazł się dokument zawierający *facultates generales* (23 listopada 1622 r.), który był jednocześnie brewe nominacyjnym dla papieskiego posła. Określał on cel i precyzował granice jego działania. Wskutek zestawienia bulli nominacyjno-kompetencyjnych z okresu przedtrydenckiego z analogicznym brewe wydanym Lancellottiemu nastąpił pozytywny przełom. Uprawnienia przyznane nuncjuszowi zostały wydane w duchu reformy trydenckiej i nakierowane na realizowanie reform kościelnych. Zostały „podporządkowane ideałowi biskupa, opartemu na biblijnym wzorze Dobrego Pasterza oraz funkcji duszpasterstwa” (s. 161). Instrukcje poselskie (nuncjusza obowiązywała bowiem również instrukcja wydana dla jego poprzednika Cosimo de Torressa) stanowią kolejną grupę dokumentów będących podstawą misji dyplomatycznej Lancellottiego.

Rozdział drugi (s. 259-356) dotyczy organizacji i funkcjonowania nuncjatury. Omówiona została tutaj trzecia kategoria: zbiorowy przedmiot działania, czyli przede wszystkim wyższy personel nuncjatury. W przypadku braku bezpośrednich źródeł do omawianego zagadnienia autor obficie czerpał informacje ze źródeł i opracowań dotyczących działalności nuncjatur polskich i europejskich. Na pierwszym miejscu przedstawiono liczebność oraz organizację dworu nuncjusza w Warszawie, który był „zminiaturyzowaną repliką Kurii Rzymskiej” (s. 262). W pracy nie ma jednak szczegółowego omówienia trzech pionów nuncjatury apostolskiej: trybunału i sygnatury, kancelarii oraz zarządu i utrzymania dworu nuncjusza. Ks. T. Fitych skupił się przede wszystkim na ustaleniu kręgu najbliższych współpracowników (w skład którego wchodził m.in. audytor, kanclerz-notariusz, sekretarz, marszałek) oraz podjął się opracowania ich pierwszych lub najnowszych naukowych biogramów. Omówił hipotetyczny skład drugiego grona współpracowników pozostających na zewnątrz nuncjatury (noszących miano *eksterni*). Wymienił również skład niższego personelu oraz zasady ich naboru. Autor ustalił też, że siedzibą nuncjusza w Warszawie był klasztor Ojców Bernardynów (s. 305). W dalszej kolejności przedstawiono system finansowania nuncjatury za czasów G.B. Lancellottiego. Z braku ksiąg przychodów i rozchodów z tego okresu, jak i dokumentujących działalność innej polskiej nuncjatury, ks. T. Fitych był zmuszony do oparcia się na fragmentarycznych danych ekonomicznych dotyczących działalności placówek tego typu w Polsce, jak i w Europie w XVI i XVII w. Autor ustalił hipotetyczne wydatki G.B. Lancellottiego w okresie pełnienia przez niego urzędu nuncjusza w Polsce (s. 326). Kolejne zagadnienie poruszone w tym rozdziale dotyczy tematu praktycznie nieznanego polskiej nauce, mianowicie protokołu dyplomatycznego oraz ceremoniału liturgiczno-kościelnego stosowanego przez nuncjuszy w XVI i XVII w., który na zasadzie analogii autor przypisał również G.B. Lancellottiemu. Poruszono tu także kwestię organizacji służb pocztowych, trasy przesyłania korespondencji do i z nuncjatury oraz rytm wymiany korespondencji w owej placówce dyplomatycznej.

W ostatnim rozdziale (s. 357-515) omówiono czwartą kategorię, nadrzędną do trzech wyżej wymienionych, związaną z faktyczną działalnością nuncjusza w ciągu pierwszego etapu jego pobytu w Polsce (ok. 12 z 55 miesięcy). Autor jako jeden z pierwszych podjął się próby rekonstrukcji całej podróży nuncjusza z Rzymu do Polski. Następnie omówił działalność wstępną Lancellottiego: pobyt w Krakowie, inaugurację jego misji w Warszawie (kwiecień-maj 1623 r.) oraz dwie podróże po Polsce (na południe do Bodzentyń koło Kielc oraz na Pomorze Gdańskie i do Torunia).

W podsumowaniu ks. T. Fitych podjął się oceny działalności nuncjusza Lancellottiego we wstępnym okresie jego misji. Najbardziej widoczne były jego starania o godność kardynalską, bez szczególnego zainteresowania się wcielaniem reform trydenckich (s. 536-537, 543-544). Autor wysunął również postulaty zmierzające do zbadania i pełniejszej oceny działalności nuncjusza w całym okresie jego misji dyplomatycznej w Polsce. Pozwoli to ewentualnie zweryfikować wstępną ocenę Lancellottiego dokonaną przez ks. T. Fitycha.

Zaletą pracy jest niewątpliwie jasność wyводу. Erudycja autora niniejszej rozprawy umożliwia czytelnikowi wszechstronne zapoznanie się z poszczególnymi zagadnieniami dotyczącymi nie tylko działalności nuncjatury w Polsce, ale poprzez liczne porównania z takimi samymi placówkami w Europie. Na pochwałę zasługuje również trud podjęty przez ks. T. Fitycha przy edycji najważniejszych dokumentów zaliczanych do podstawowego „ekwipunku” posła papieskiego. Zostały one zamieszczone w tekście głównym oraz w aneksie. W sumie praca zawiera 20 tekstów, które zostały przetłumaczone na język polski i opatrzone krytycznym komentarzem. Podane zostały także w układzie synoptycznym. Aneks, oprócz edycji tekstów źródłowych, zawiera również kalendarium życia i działalności G.B. Lancellottiego. Zostały tam także umieszczone fotografie, ryciny, mapy, tabele oraz zestawienia, które uzupełniają zagadnienia poruszane w tekście głównym. Ułatwieniem dla czytelnika przy korzystaniu z niniejszej książki są także trzy rodzaje indeksów połączonych ze sobą: miejscowości, osób oraz rzeczy. Praca została również zaopatrzona w obszerną bibliografię, która może stanowić doskonałą podstawę dla każdego, kto zechce zgłębić problematykę nuncjatur w Polsce i Europie w XVI i XVII w. Z niecierpliwością możemy tylko oczekiwać na kolejną monografię autorstwa ks. T. Fitycha, prezentującą tym razem całą działalność Lancellottiego w Polsce.

Tomasz Kałuski